

Rewolucie studenckiej w RFN w 1968 r. poświęcił referat dr Michał Kosman. Wskazuje się, że pokolenie, które było świadkiem wojny, początkowych triumfów armii niemieckiej i późniejszych ich klęsk oraz okupacji aliantów, za cel nadrzędny stawiało sobie powrót do dobrobytu, małej stabilizacji każdego gospodarstwa, która pozwoliłaby zapomnieć o okresie powojennej mizerii, ale także o latach nazistowskiego barbarzyństwa. W budowie nowej rzeczywistości Niemiec po II wojnie światowej ujawniły się napięcia międzypokoleniowe. W oczach młodzieży pokolenie rodziców było skrajnie skompromitowane udziałem w budowie III Rzeszy. Na porządku dziennym stały pytania, jak można było wpisać się w program budowy tak barbarzyńskiego eksperymentu, nawet jeśli nie był to czynny w tym udział, lecz choćby bierność, brak oporu oznaczającego przyzwolenie na realizację szalowanego planu „tysiącletniej Rzeszy”. Młodzież odśloniła zamieciony w epoce Adenauera pod dyktando sfery publicznej problem członków aparatu NSDAP i budowniczych hitlerowskiego państwa, mniej lub bardziej obciążonych udziałem w sukcesie nazizmu, który zręcznie ulokowali w życiu społecznym Republiki Federalnej. Zauważa się tu, że brak wyraźnego rozliczenia z brutalną przeszłością był z pewnością jednym z wiodących motywów międzypokoleniowego rozłamu w RFN lat 60. (s. 228). Ważny aspekt sprawczy ruchu protestu 1968 r. stanowiła krytyka kształtującego się „społeczeństwa konsumpcyjnego”, które ujawniało siłę wielkich korporacji, środków masowego przekazu. W analizie rozpoznawanej rzeczywistości zwraca się uwagę, że historia potrzebuje symboli, potrzebuje cezur, wokół których ogniskują się pewne idee, grupy poglądów, które jednocześnie stanowią pewien punkt odniesienia dla badaczy i obserwatorów zjawisk społeczno-politycznych (s. 233).

Interesujące studium dotyczy kościelnej „polityki pamięci”, w którym wskazuje się na stosunek Kościoła katolickiego wobec PRL. Przypomina się, że pamięć zbiorowa w społeczeństwie pełni wiele funkcji, a w tym zwłaszcza tożsamościową i legitymizującą. Swoiste pogłębienie tej problematyki znalazło się w prezentacji rozważań ks. Józefa Tischnera nad kategorią *homo sovieticus*. Według duszpasterza kształtowanie „nowego człowieka” było formowaniem „człowieka zewnętrznego”, tj. takiego, który nie czuje się

właścicielem samego siebie i swoją tożsamość wadziąc czynnikiem zewnętrznym (s. 246). W analizie poznawczej wskazuje się, że polski *homo sovieticus*, żył i pracował w cieniu tradycji i chrześcijaństwa.

Odnosząc się do rzeczywistości integracyjnej w Europie wskazano na postawy, zachowania i aspiracje Czechów. W analizie wypuklono idee euroentuzjastyczne oraz eurosceptyczne. Charakteryzując przemiany kulturowe w przestrzeni kresowej, zaprezentowano działalność Koła Miłośników Kultury Polskiej w Lidzie. Podkreślono znaki odradzania się polskości oraz ich specyfikę w warunkach przemian ustrojowych w Europie Wschodniej.

W prezentacji zagadnień z pogranicza historii i polityki podjęto próbę uporządkowania wiedzy o: pamięci zbiorowej i polityce historycznej. Stawia się pytania i wyzwania, jak powinna funkcjonować w życiu kulturowym pamięć zbiorowa, jak też powinno się ją generować? (s. 274).

Profesor Jacek Sobczak w prezentacji problemu poznawczego podniósł kwestię, czy prowincjonalne miasto wielkopolskie Wschowa (Frauenstadt) może być uznawane za nieformalną stolicę Rzeczypospolitej? Przypomina się w analizie poznawczej specyfikę położenia Wielkopolski w strategii państw, a w tym podkreśla się, że ziemia wschowska w czasach saskich stała się polem bitewnym (s. 277). Przypomina się, że od 1717 r. we Wschowie często przebywali królowie August II, a następnie August III. Z tej miejscowości sprawowali rządy w Rzeczypospolitej. Miejscowość stała się wtedy ważnym ośrodkiem życia gospodarczego, a nawet intelektualnego.

Prezentowana książka zasługuje na dużą uwagę ze względu na nośność poznawczą ukazywanych zagadnień, jak też ich objaśnianie metodologiczne, a w tym promujące rozwój orientacji – politologia historyczna.

Andrzej Chodubski

Waldemar Żebrowski, *Teoria współczesnych systemów politycznych*, Olsztyn 2009, ss. 238.

W kształceniu politologicznym ważne miejsce zajmuje rozpoznawanie istoty, funkcji i zadań instytucji politycznych. Istotną ich część stanowią

współczesne systemy polityczne. W prezentowanej pracy podjęto próbę ich zarysowania w kontekście założeń teoretycznych oraz polityki funkcjonowania.

W prezentacji wiedzy wyodrębniono zagadnienia: 1. Konstytucja jako nadrzędny akt prawny i wyznacznik systemu politycznego; 2. Pojęcie oraz elementy systemu politycznego. Organy władzy; 3. Partie polityczne i systemy partyjne jako elementy systemu politycznego; 4. Grupy interesu i ruchy społeczne jako elementy systemu politycznego. Normy porządkujące życie polityczne; 5. Metody rządzenia jako podstawa klasyfikowania współczesnych systemów politycznych. Suwerenność narodu naczelną zasadą demokracji; 6. Pluralizm polityczny, podział władzy i zasada państwa prawa – nieodzowne wyznaczniki demokracji; 7. Demokracje skonsolidowane i nieskonsolidowane. Stan i przyszłość demokracji; 8. Systemy niedemokratyczne – totalitaryzm i autorytaryzm; 9. Organizacja władz państwowych wyznacznikiem szczegółowej typologii współczesnych systemów politycznych; 10. System monarchiczny i republikański. Państwo unitarne i złożone; 11. Przyczyny różnicowania się demokracji parlamentarnych; 12. Ślady prezydenccjalizmu w Europie; 13. Legitymizacja władzy politycznej; 14. Wpływ jednostek ludzkich na życie polityczne. Społeczeństwo obywatelskie.

Nadto w wymiarze ćwiczeniowym zaprezentowano kwestie: 1. System polityczny Wielkiej Brytanii. Od rządów parlamentarno-gabinetowych do gabinetowo-parlamentarnych; 2. System polityczny Stanów Zjednoczonych Ameryki jako modelowy przykład prezydenccjalizmu; 3. Efekt łączenia parlamentaryzmu z prezydenccjalizmem. System polityczny Francji; 4. Parlamentarno-komitetowy system rządów w Szwajcarii; 5. System kanclerski Niemiec; 6. System totalitarny w Koreańskiej Republice Ludowo-Demokratycznej; 7. System rządów autorytarnych we współczesnych Chinach.

Charakteryzując konstytucję jako podstawową instytucję polityczną, wskazuje się, że powołuje ona do życia organy władzy, ustala ich kompetencje oraz wzajemne relacje, normuje prawa i obowiązki obywateli, jest podstawą organizacji życia państwowego. W wykładzie dostarcza się uporządkowanej wiedzy o: pierwszych konstytucjach pisanych, klasyfikacjach, funkcjach, cechach, systematyce oraz ochronie. Swoiste zre-

kapitulowanie zaprezentowanej wiedzy stanowią zagadnienia i pytania egzaminacyjne; dotyczą one istoty konstytucji, uwarunkowań ich uchwalania, klasyfikowania według różnych kryteriów, podstawowych funkcji, ich trwałości, systematyki, modeli oraz wyznaczników akceptacji.

Ukazując istotę systemu politycznego, definiuje się go za ujęciem encyklopedycznym jako „uporządkowany wewnętrznie układ elementów mających określoną strukturę (całość)” (s. 21). Wskazując jego funkcję zauważa się, że w rozumieniu współczesnej cywilizacji Zachodu działa on skutecznie, jeśli spełnia podstawowe wymogi: 1. jeśli jest zdolny funkcjonować bez uciekania się do metod przemocy; 2. jeśli stwarza warunki do wszechstronnego rozwoju społeczeństwa i państwa; oraz 3. jeśli jest zdolny zagwarantować bezpieczeństwo zewnętrzne jego mieszkańcom.

Wskazując na elementy systemu politycznego definiuje się istotę i powołanie instytucji ustawodawczych, wykonawczych i sądowniczych. Systematyzuje się wiedzę w formie 15 zagadnień i pytań egzaminacyjnych, typu: jakie podstawowe funkcje spełnia system polityczny?; jakie instytucje polityczne zalicza się do organów władzy?; co w praktyce oznacza niezawisłość i niezależność sędziów i sądów?

Prezentując partie polityczne i systemy partyjne wskazuje się, że gwarantują one pluralizm polityczny, który jest jedną z podstawowych zasad demokracji i daje obywatelom możliwość zarówno udziału, jak i wpływu na toczące się życie polityczne.

Wskazuje się na trzy podstawowe funkcje partii politycznych: społeczno-mobilizacyjną, państwowo-publiczną oraz organizacyjną. W ich klasyfikacji wskazuje się na kryteria: programowe, ideologiczne, organizacyjne. W wymiarze porządkującym wiedzę postawiono pytania dotyczące: genetycy i ewolucji partii politycznych, ich funkcji w systemach demokratycznych, autorytarnych i totalitarnych, klasyfikowania, funkcjonowania w rzeczywistości kryzysowej.

W ukazywaniu grup interesu i ruchów społecznych podkreśla się, że są one istotnym elementem systemu politycznego; są ogniwami pośrednimi między obywatelami a władzą. Grupy interesu nazywane też grupami nacisku oraz lobbingu są instytucjami wpływającymi na generowanie oblicza politycznego organów władzy; jest to sfera nader subtelnej działalności publicznej; nierzadko

postrzegana jest negatywnie, utożsamiana jest ze sferą korupcji. Z kolei, ruchy społeczne definiuje się jako żywiołową formę zachowania zbiorowego obywateli, determinowaną ich przekonaniami o konieczności zmian, bądź przeciwstawiania się im (obrona zagrożonych wartości) w jakimś obszarze aktywności społecznej. Ruch społeczny pozbawiony jest przemocy, co go różni np. od buntu społecznego. Funkcjonuje w ramach różnych struktur organizacyjnych. Formalne członkostwo nie jest tu konieczne, wystarczającą są podstawy zaangażowane w realizację wspólnych społecznych celów. W systematyzowaniu wiedzy o tych instytucjach postawiono pytania dotyczące: spełnianych przez nie funkcji, zależności między nimi a innymi podmiotami życia politycznego, a w tym partiami politycznymi, ich miejscem w rzeczywistości demokratyzacji życia kulturowego, ich skuteczności społeczno-politycznej, ujawnianiu się nowych zjawisk w ich funkcjonowaniu.

W prezentacji metod rządzenia uwagę skoncentrowano na urzeczywistnianiu zasad demokracji. Wskazuje się na specyfikę demokracji bezpośredniej oraz formy demokracji pośredniej. Władzie porządkującym wiedzę postawiono pytania typu: według jakich podstawowych zasad jest zorganizowane demokratyczne państwo, co współcześnie oznacza zasada suwerenności narodu, a jakie są funkcje wyborów w demokracjach, do jakiego stopnia demokracja bezpośrednia może zdominować rządzenie w XXI w.?

Charakteryzując „nieodzowne wyznaczniki demokracji” podkreśla się, że są one wymogiem urzeczywistniania pluralizmu politycznego. Pluralizm jako zasada państwa demokratycznego uwzględnia różnicowanie społeczeństwa w wielu obszarach i sferach jego działalności. W gospodarce pozwala na rozbudowaną strukturę i konkurowanie ze sobą własności prywatnej, społecznej i państwowej. W odniesieniu do różnicowania społecznego (zasobność, wykształcenie i przynależność ludzi do różnych grup) i kulturowego (ścieranie się różnych poglądów, wartości, idei) zbiorowości. W państwie demokratycznym pluralizm polityczny oznacza wielość partii politycznych i grup interesu, swobodę ich zakładania oraz wpływ i udział w sprawowaniu władzy. Wymaga to stworzenia norm prawnych zapewniających taką swobodę i wyznaczających ramy działalności, a ponadto gwarantujących tym podmiotom

równość wobec prawa. Państwo prawa jest jednym z podstawowych wyznaczników systemu demokratycznego. System demokratyczny wymaga jednoczesnego urzeczywistnienia zasad: 1. suwerenności narodu; 2. pluralizmu politycznego; 3. podziału władzy; 4. państwa prawa.

W ładzie podsumowującym wykład postawiono pytania typu: co oznacza stosowana w demokracji zasada pluralizmu politycznego?; Jakie funkcje w demokracji realizuje władza ustawodawcza?; Czy sędziowie, mimo obowiązującej w systemach demokratycznych apolityczności, wpływają na politykę państwa?

Pogłębienie analityczne instytucji demokracji znalazło odbicie w prezentacji zagadnienia: demokracje skonsolidowane i nieskonsolidowane. Do pierwszej kategorii zalicza się przede wszystkim państwa, w których ten typ systemu politycznego realizowany jest od dłuższego czasu; do drugiej zalicza się demokracje młode, gdzie nie można stwierdzić, że zasady i procedury demokratyczne stały się trwałą wartością. Zauważa się, że instytucja demokracji nie jest idealnym systemem politycznym, aczkolwiek współcześnie nie ma lepszych i spójnych rozwiązań, które mogłyby ją zastąpić.

Zauważa się, że „obojętność na cierpienie ludzkie kompromituje ustroje wolnościowe”; „polityka tylko raczej odpycha ludzi wrażliwych i prawych, przyciąga zaś niewrażliwych i pozbawionych skrupułów”, „stwarza to kryzysową sytuację dla porządku politycznego. A taka demokracja – odrzucenie najlepszych i przyciąganie najgorszych – prowadzi do dalszej demokracji. Można dyskutować nad tym, w jakim stopniu uwagi te stosują się dzisiaj dla poszczególnych społeczeństw, wydaje się jednak, że niewątpliwie jakieś zastosowanie mają (...) jeśli najlepsi ludzie odrzucają istniejący porządek polityczny, to czy nie można zakładać, że taki porządek jest skazany na zagładę?” (s. 66). W pytaniach podsumowujących wiedzę analityczną zwraca się uwagę na: wyznaczniki przesadzające o zaliczeniu kraju do grupy demokracji skonsolidowanej, czy też nieskonsolidowanej, istoty poliarchii, zalet i wad współczesnych demokracji, lokalizmu i globalizmu w urzeczywistnianiu demokracji, wyzwań zmian w jej dalszym funkcjonowaniu.

Charakteryzując istotę totalitaryzmu i autorytaryzmu zauważa się, że są one przede wszystkim zaprzeczeniem systemu demokratycznego.

Wskazując na cechy państwa totalitarnego podkreśla się w jego funkcjonowaniu pozycję przywódcy. Nazywany jest on zwykle „wodzem”, skupia pełnię władzy i jest głównym ośrodkiem decyzyjnym. Za egzemplifikację totalitaryzmu uznaje się najczęściej niemiecką odmianę faszyzmu, a więc hitleryzm, i stalinizm. W systemie autorytarnym władza wymaga od społeczeństwa posłuszeństwa i szacunku. Na czele autorytarnego państwa stoi przywódca lub mała grupa w postaci „junty lub innego kolektywnego ośrodka”. Autorytaryzm w przeciwieństwie do totalitaryzmu nie ma całościowej i jednolitej własnej ideologii, co utrudnia identyfikowanie się z tym reżimem. W pytaniach syntetyzujących wiedzę o tych instytucjach podnosi się kwestie: cech państw totalitarnych, podłoża i cech autorytaryzmu, funkcji wyborów w systemie autorytarnym, różnice między autorytaryzmem i totalitaryzmem, przyczyn upadku systemów niedemokratycznych.

W typologii współczesnych systemów politycznych z punktu widzenia organizacji władz państwowych scharakteryzowano: 1. system parlamentarno-gabinetowy; 2. system gabinetowo-parlamentarny; 3. system prezydencki; 4. system parlamentarno-prezydencki; 5. system parlamentarno-komitetowy. W pytaniach syntetyzujących wykład podniesiono kwestie: relacji między głową państwa, parlamentem i rządem, sposobów powoływania rządów w różnych ich systemach, efektów łączenia parlamentaryzmu z prezydenjalizmem.

Podobnie zaprezentowano system monarchiczny i republikański, państwa unitarne i złożone. Zauważa się, że współczesną formą monarchii konstytucyjnej jest monarchia parlamentarna, w której monarcha (król, cesarz, sułtan, książę, wielki książę) jest jedynie symbolem jedności narodu i niepodzielności państwa, a jego uprawnienia koncentrują się wokół funkcji reprezentacyjnych. Rzeczywista władza skupia się poza nim, w parlamencie i rządzie. Monarcha najczęściej używa władzę przez dziedziczenie, niekiedy możliwy jest też jego wybór i sprawuje ją dożywotnio.

W republice, która stanowi przeciwieństwo monarchii, naczelne organy władzy (prezydent, który jest głową państwa i parlament) pochodzą od narodu i są wyłaniane w wyborach bezpośrednich lub pośrednich. Ich mandat trwa tylko przez określony prawem czas. W pytaniach podsumowujących wykład wskazuje się na: podziały sys-

temów politycznych, ze względu na charakter i sposób obsadzania stanowiska głowy państwa, ewolucję systemów monarchicznych, legitymizowanie władz, suwerenność w państwie unitarnym oraz złożonym (federacja, konfederacja).

Charakteryzując zróżnicowanie się demokracji parlamentarnych wskazano zagadnienia: prava parlamentu do wyrażania rządowi wotum nieufności, prawo egzekutywy do rozwiązywania parlamentu, prawo egzekutywy do wydawania rozporządzeń wykonawczych, prawo egzekutywy do uchwalania dekretów z mocą ustaw, występowanie w inicjatywy ustawodawczą, prawo weta zawieszającego.

Istotę prezydenjalizmu w Europie zilustrowano przykładem systemu politycznego Republiki Cypryjskiej.

Nośny poznawczo jest problem legitymizacji władzy politycznej. Wskazuje się w jego prezentacji racje, dlaczego legitymizacja władzy jest ważna dla systemu politycznego, wskazuje się modele panowania tradycyjnego, charyzmatycznego i legalnego.

Podobnie istotną kwestią jest ukazanie wpływu jednostki na życie polityczne, a w tym znaczenia kultury politycznej obywateli. Postawiono tu pytanie, jak rozkłada się wpływ jednostek ludzkich na życie polityczne w systemach niedemokratycznych i demokratycznych, w czym wyraża się istota społeczeństwa obywatelskiego, jakie są relacje między państwem a instytucjami społeczeństwa obywatelskiego, jakie są źródła kultury politycznej, jaki jest wpływ kultury politycznej na działanie instytucji społeczeństwa obywatelskiego i systemu politycznego.

W materiałach ćwiczeniowych dostarcza się podstawowych informacji o systemie politycznym wybranych państw świata, m.in. Wielkiej Brytanii, gdzie dostarcza się wiedzy o: 1. genzie parlamentaryzmu; 2. podziale terytorialnym, 3. prawie konstytucyjnym; 4. monarchii; 5. Izbie Gmin; 6. Izbie Lordów, 7. głosowaniu w izbach i niektórych zwyczajach parlamentarnych; 8. procesie ustawodawczym; 9. rządzie i gabinetcie; 10. parlamentarnej kontroli rządu; 11. systemie parlamentarnym. Podobnie dostarcza się wiedzy o ładzie instytucjonalnym Stanów Zjednoczonych Ameryki, Francji, Szwajcarii, Niemiec, koreańskiej Republice Ludowo-Demokratycznej (tekst Karoliny Tybuchowskiej-Hartlińskiej), Chinach (tekst Edwina M. Naruszewicza).

Integralną część pracy stanowi starannie opracowana bibliografia, w której wymienia się: 1. źródła drukowane; 2. encyklopedie, leksykony, słowniki; 3. opracowania: a) artykuły naukowe, b) wydawnictwa (druki) zwarte. Jest to zestawienie odbijające istotę prezentowanych zagadnień, jak też służące ich pogłębionej analizie.

W analizie poznawczej, ukierunkowanej na usystematyzowanie wiedzy o systemach politycznych zwraca się uwagę na aspekt: instytucjonalny, komunikacyjny, funkcjonalny i normatywny funkcjonowania instytucji politycznych. W praktyce politycznej sfery te zachodzą na siebie, wzajemnie się warunkują.

Pomyślany rozwój instytucji politycznych, zorientowany na urzeczywistnianie tzw. wyzwań globalnych, jak też jednocześnie dywersyfikacji życia politycznego w istotnej mierze uzależniony jest od świadomości i kultury politycznej obywateli. W procesie tym ważne wyzwania ujawniają się przed mediami (s. 118).

W refleksji uogólniającej należy stwierdzić, że prezentowana książka jest cennym przewodnikiem – podręcznikiem w zakresie rozpoznawania funkcjonowania instytucji politycznych. Jest lekturą ukazującą współczesne oblicze życia instytucjonalnego w Polsce w kontekście teoretycznych zasad funkcjonowania, jak i praktycznego urzeczywistniania. Jest to wartościowe studium, przydatne w procesie dydaktycznym.

Andrzej Chodubski

Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia, pod red. Stanisława Sulowskiego, Michała Brzezińskiego, Warszawa 2009, ss. 365.

Wśród fundamentalnych wartości generujących oblicze współczesnego świata jest gwarantowanie bezpieczeństwa zarówno jednostce, jak i całej ludzkości, a tym samym unikanie wojny jako środka rozwiązywania sporów. Wektory społecznych przemian cywilizacyjnych ujawniają, że wraz z powstawaniem nowych znaków i wartości życia kulturowego obserwuje się tworzenie się różnorodnych zagrożeń, patologii, sprzeczności interesów, konfliktów. Rzeczywistości tej poświęcona jest prezentowana książka. Wskazuje się w niej, że bezpieczeństwo jest podstawową

potrzebą każdego człowieka i państwa. Globalizacja uruchamia nowe zagrożenia i ryzyko, z którymi państwo coraz trudniej sobie radzi; nie jest ono w stanie dotychczasowymi, klasycznymi sposobami zagwarantować bezpieczeństwa, ponieważ zderza się ze standardami demokracji i wolności. Postrzeganie gwarantowania bezpieczeństwa przez pryzmat działalności sił zbrojnych, policji lub służb specjalnych, a więc w sposób uproszczony i ograniczony jest zdecydowanie niewystarczające.

W prezentowanej książce rozpatruje się bezpieczeństwo w wymiarach: 1. teoretyczno-normatywnym; 2. podmiotowym i 3. przedmiotowym. Pierwszemu z nich poświęcono 9 artykułów, tj. 1. Stanisława Sulowskiego, *O nowym paradygmacie bezpieczeństwa w erze globalizacji*; 2. Michała Brzezińskiego, *Kategoria bezpieczeństwa*; 3. Michała Brzezińskiego, *Rodzaje bezpieczeństwa państwa*; 4. Jerzego Wolanina, *Bezpieczeństwo i ryzyko a polityka*; 5. Ewy Marii Marciniak, *Psychologiczne aspekty poczucia bezpieczeństwa*; 6. Kariny Pauliny Marczuk, *Bezpieczeństwo wewnętrzne w poszerzonej agencji studiów nad bezpieczeństwem (szkoła kopenhaska i human security)*; 7. Janusza Karpa, Jarosława Szymanka, *Znaczenie ustawy w unormowaniach bezpieczeństwa wewnętrznego państwa w kontekście stanu nadzwyczajnego i klęski żywiołowej*; 8. Jarosława Szymanka, *Rozporządzenie z mocą ustawy jako gwarancja bezpieczeństwa państwa*; 9. Jacka Zalesnego, *Rola prawa miejscowego w utrzymaniu porządku publicznego*. W drugim – również 9 artykułów, tj.: 1. Grzegorza Rydleńskiego, *Kształt systemu instytucjonalnego bezpieczeństwa wewnętrznego w Polsce*, 2. Grzegorza Rydleńskiego, *Prezydent RP w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego*, 3. Grzegorza Rydleńskiego, *Rada Ministrów i inne naczelne organy administracji rządowej w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego*, 4. Jolanty Itrich-Drabarek, *Zadania administracji publicznej szczebla wojewódzkiego w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego*; 5. Andżeliki Mirskiej, *Powiatowa administracja bezpieczeństwa*; 6. Andżeliki Mirskiej, *Policja jako podmiot w systemie bezpieczeństwa i porządku publicznego*; 7. Grzegorza Rydleńskiego, *Służby specjalne w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego*; 8. Grzegorza Rydleńskiego, *Siłły zbrojne RP w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego*. W trzecim – 6 referatów, tj. 1. Stanisława